

NEDVÎ, Ebû'l-Hasan

Irak, Suriye ve Ürdün seyahat notları ile buralarda verdiği konferansları ihtiva etmektedir. Kitap Urduca olarak da yayımlanmıştır (Leknev 1990). **7. Şark-ı Evsâf meyn Kiyâ Kiyâ** (Leknev 1953). **Meşriğ-i Vüştâ meyn Kiyâ Deykâ** adıyla da basılmıştır (Leknev 1973). **8. Türkî meyn Dô Haftey** (Leknev 1956). 1956 yılında Türkiye'de geçirdiği iki haftanın hâtralari olup **Üsbû'ân fi Türkiyye el-ḥabibe** adıyla Arapça'ya çevrilmiştir. **9. Üsbû'ân fi'l-Mağribi'l-aḡşâ** (Beyrut 1983; Rabat, ts. [Matbaatü'r-risâle]). 1976'da gerçekleştirdiği Fas gezisinin notlarıdır. **10. Fî Mesîreti'l-ḥayât** (I-II, Dimaşk 1987-1990). Çeşitli ülkelere yaptığı ziyaretleri ihtiva eden geniş seyahatnâmesidir. **11. Apnî Khar sey Beytullah tak** (Leknev 1990). Hac güncesidir (Nedvî'nin eserlerine dair daha kapsamlı bilgi otobiyografik eseri *Kâr-vân-ı Zindegî* de mevcuttur, bk. bibl.). **Nezrûlhafiz en-Nedvî el-Ezherî**, Nedvî'nin otuz bir Arapça eserini tanıtmıştır (*el-Üstâz Ebû'l-Ḥasan en-Nedvî*, s. 18-116).

Ebû'l-Hasan Nedvî'nin hayatına dair en kapsamlı eser *Kâr-vân-ı Zindegî*'dir. Buna dayanılarak yazılan diğer başlıca eserler şöylece sıralanabilir: Ahmed Mukarram, *Some Aspects of Contemporary Islâmic Thought: Guidance and Governance in the World of Mawlâna Nadwî and Mawlâna Mawdûdî* (doktora tezi, 1993, University of Oxford); **Abdülmün'im Osman eş-Şeyh, el-Fikrû't-terbevî 'inde Ebi'l-Ḥasan en-Nedvî** (doktora tezi, 1425, Câmîatü'l-İfrîkiyye el-İslâmiyye el-âlemiyye [Sudan]); **Maksûd Ahmed Pîrzâde, Semâhatü's-Şeyh es-Seyyid Ebû'l-Ḥasan 'Alî el-Ḥasenî en-Nedvî: Ḥayâtü-hû ve me'âsiruhû** (doktora tezi, Câmîatü Keşmîr kısmü'l-lugatî'l-Arabiyye [Hindistan]); **Raina Khanam Muzamder, Life and Works of Maulana Syed Abulhasan Ali Nadwi** (doktora tezi, ts., Calcutta University Department of Islamic Studies); **Nezrûlhafiz en-Nedvî el-Ezherî, el-Üstâz Ebû'l-Ḥasan en-Nedvî: Kâtiben ve müfekkiren** (Leknev 1406/1985; Küveyt 1407/1986); **Muhammed Nefis Hasan, Meyrî Tamâm Sergüzeşt: Seyyid Ebû'l-Ḥasan 'Alî Nedvî** (Delhi 2000). Nedvî hakkında yapılan toplantılar arasında Râbitatü'l-edebî'l-İslâmî'nin 1996'da, İslâmâbâd Islamic Research Institute'ün 21-22 Şubat 2000'de ve Oxford Centre for Islamic Studies'in Eylül 2000'de düzenlediği organizasyonlar önemlidir (*eş-Şeyh Ebû'l-Ḥasan en-Nedvî: Buḥûs ve dirâsât*, bk. bibl.; *Mevlânâ Seyyid Ebû'l-Ḥasan 'Alî Nedvî: Ḥayât u Efkar key Çend Peklû*, bk. bibl.;

The Life and Work of Syed Abul Hasan Ali Nadwi).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Hasan Nedvî, *Kâr-vân-ı Zindegî*, Karacî, ts. (Meclis-i Neşriyyât-ı İslâm), I-VII, tür.yer.; a.mlf., *Şaḡşıyyât ve kütüb*, Leknev 1985, tür.yer.; a.mlf., *Purâne Çerâğ*, Leknev 1986, II, 300-318; a.mlf., *el-İslâmiyyât beyne kitâbâtî'l-müsteşrikin ve'l-bâḫişine'l-müslimin*, Beyrut 1986, s. 56-57; G. E. von Grunebaum, *Modern Islam: The Search for Cultural Identity*, Lahore 1969, s. 181; Enver el-Cündî, *A'lâmü'l-karnî'r-râbi' 'aşer el-ḥicrî*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-Enclü el-Misriyye), I, 413-434; Yûnus eş-Şeyh İbrâhim es-Sâmerrâi, *'Ulemâ'ü'l-'Arab fi şibhi'l-'Ḥindiyeye*, Bağdad 1986, s. 709-711; **Nezrûlhafiz en-Nedvî el-Ezherî, el-Üstâz Ebû'l-Ḥasan en-Nedvî kâtiben ve müfekkiran**, Küveyt 1407/1986, s. 18-116; *Bis 'Ulemâ'ey Ḥak* (haz. M. Ekber Şah Bu-hârî), Lahor, ts. (Mektebe-i Rahmâniyye), s. 607-632; M. Târık Zübeyr en-Nedvî, *Ḳa'îmetü mü'el-fâtî'l-İmân en-Nedvî bi'l-lugatî'l-'Arabiyye*, Leknev 1419/1998; a.mlf., "Sîretü Semâhatî's-Şeyh Ebi'l-Hasan en-Nedvî", *eş-Şeyh Ebû'l-Ḥasan en-Nedvî: Buḥûs ve dirâsât*, Amman 1422/2002, s. 534-537; Semîr Abdülhamîd Nüh, "Edebü'r-rîhle fi kitâbâtî's-Şeyh Ebi'l-Ḥasan 'Alî en-Nedvî beyne'l-'Arabiyye ve'l-'Urduyye", a.e., s. 143-204; a.mlf., *el-Ceziretü'l-'Arabiyye fi edebî'r-rîḫâlâtî'l-'Urdî*, Riyad 1419/1999, s. 534-541, 570-573; Abdullah Abbas Nedvî, *Mîr Kâr-vân*, New Delhi 1999, s. 367; Bilâl Abdülhay Hasenî Nedvî, *Sevâniḥ-i Müfekkiri'l-İslâm Ḥazret-i Mevlânâ Seyyid Ebû'l-Ḥasan 'Alî Nedvî*, Karacî 2002; *Mevlânâ Seyyid Ebû'l-Ḥasan 'Alî Nedvî: Ḥayât u Efkar key Çend Pehlû* (haz. Sefîr Ahter), İslâmâbâd 2002; D. Bredi, "Sâdât in South Asia: The Case of Sayyid Abu'l-Ḥasan 'Ali Nadwi", *OM*, XVIII/2 (1999), s. 375-380; *OCIS Newsletter*, sy. 22, Oxford 1999, s. 4; M. Yûsuf el-Câhûş, "Şeze-rât min ḥayâtî's-Şeyh Ebi'l-Ḥasan en-Nedvî", *Mecelletü's-Şerî'a ve'd-dirâsâtî'l-İslâmiyye*, XV/40, Küveyt 1420/2000, s. 313-348; Y. Sikand, "Minority Predicament: Reflections on the Contributions of Sayyid Abul Hasan 'Ali Nadwi", *Encounters*, VII/1, Leicester 2001, s. 3-28; Muhammed b. Hasan ez-Zîr, "Tavzîfü'l-edeb fi cühûdî Ebi'l-Ḥasan en-Nedvî ed-dâfiyye", *'Alemlü'l-kütüb*, XXVI/1-2, Riyad 1425/2004, s. 18-69.

ABDÜLHAMÎR BİRİŞİK

NEDVÎ, Seyyid Süleyman

(السيد سليمان الندوي)

(1884-1953)

Hintli âlim,
İslâm tarihçisi ve eğitimi.

22 Kasım 1884'te Hindistan'da Bihâr eyaletinin Patna şehri yakınlarındaki Disne köyünde doğdu. XVII. yüzyılda Hicaz'dan Sind'e gelip daha sonra Ecmîr'e yerleşen ailesi seyid olarak tanınır. Babası Ebû'l-Hasan'ın tabiplik yaptığı, dinî ilimler ve tasavvufu da meşgul olduğu kaydedilir. Nedvî ilk öğrenimini köyünde tamamlayıp 1899'da Pûlvârî'ye gitti. Hân-

gâh-ı Mücibî'de bir yıl Mevlânâ Muhyiddin Mücibî Pûlvârî, Şah Süleyman Pûlvârî ve başka hocalardan ders aldı. Bir yıl kadar da Derbanga'daki Medrese-i İmdâdiyye'de okuduktan sonra Leknev'deki Dârülülûm-i Nedvetü'l-ulemâ'ya kaydoldu (1901). Burada Şîblî Nu'mânî, Muhammed Fârûk Çiryakôtî, Abdüllatîf Senbelî, Seyyid Ali Zeynebî Amrohavî, Abdülhay el-Hasenî ve Hâfızullah gibi âlimlerin öğrencisi oldu. Mezuniyet töreninde (1906) yaptığı, Hindistan'da İslâmiyet'in yayılışının sebeplerine dair Arapça konuşma büyük dikkat çekti. Öğrencilik yıllarında hadis, tarih ve biyografi kitaplarına özel ilgi duyan Nedvî şiir ve edebiyatla da ilgilendi. İlk yazısı Lahor'da çıkan *Maḫzen* dergisinde yayımlandı (1903). Talebeliği sırasında Şîblî Nu'mânî'nin isteğiyle önce *Nedve* dergisinde çalıştı, 1907-1912 yıllarında derginin editör yardımcılığını yürüttü.

1908'de Dârülülûm-i Nedvetü'l-ulemâ'ya kelâm ve Arap dili ve edebiyatı hocası olarak tayin edilen Nedvî medreselerde okutulmak üzere ders kitapları hazırladı. Bu dönemde Hindistan'da Osmanlı Devleti'ni desteklemek amacıyla yapılan faaliyetlere aktif şekilde katıldı. Şîblî Nu'mânî'nin tavsiyesiyle Ebû'l-Kelâm Âzâd'ın *el-Hilâl* gazetesinde yöneticiliğe başladı (Mayıs 1913), burada dinî-siyasî yazılar yazdı. 1913'ün sonlarında Pôna'da Bombay Üniversitesi'ne bağlı Dekken Koleji'nde Farsça hocası oldu. Ancak Şîblî Nu'mânî'nin hastalanması üzerine ertesi yıl bu görevden ayrılıp A'zamgarh'a döndü. Şîblî vefatından önce *Sîretü'n-nebî* kitabı projesini tamamlama işini ona verdi. Hocasının vefatının hemen ardından arkadaşlarıyla birlikte onun A'zamgarh'ta yıllardan beri hazırladığını yaptığı Dârülmusanî'nin (Şîblî Akademi) açılışını gerçekleştirdi (21 Kasım 1914). Bu kurum Nedvî'nin yönetiminde Hindistan'ın önde gelen araştırma merkezlerinden biri haline geldi. Kurumun yayın organı *Ma'ârif* dergisinin ilk sayısı Temmuz 1916'da yayımlandı.

Seyyid
Süleyman
Nedvî

Nedvî, Batı tarzında eğitim veren Aligarh Koleji'ne alternatif olarak 1920'de açılan Câmia Milliyye İslâmiyye'nin kurucuları arasında yer aldı. Aynı yıl Londra'ya giden Hindistan Hilâfet Heyeti'ne katılarak Türkler'e adil muamele yapılması yolunda galip devletler nezdinde girişimlerde bulundu. Londra, Paris ve Kahire'de Osmanlı hilâfetinin dinî-siyasî haklarının korunması için gayret gösterdi. Hindistan Hicret Hareketi sırasında mevcut şartlarda Hindistan'ın dârülslâm sayılmayacağı yönünde fetva veren âlimler arasında yer aldı. 1923'te Dârülslâm-i Nedvetü'l-ulemâ'nın eğitim komitesi başkanı oldu. 1926 yılında Kral Abdülaziz b. Suûd'un çağırısı üzerine Mekke'de toplanan Dünya İslâm Konferansı'nda Hindistan müslümanlarını temsil eden heyetin başkanlığını yaptı.

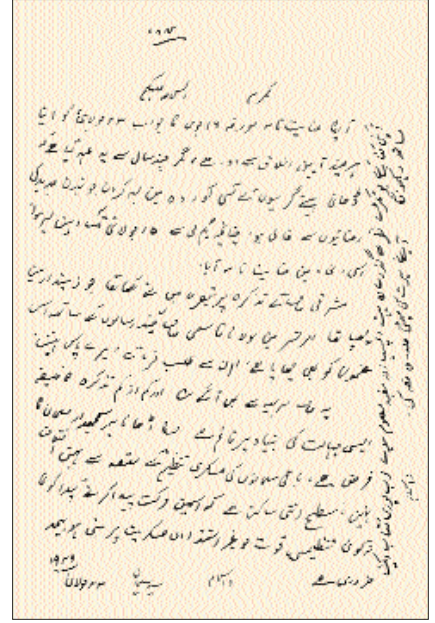
1927'de Haydarâbâd-Dekken'de yayımlanmaya başlanan *Islamic Culture* dergisinin yayın kuruluna katılan Nedvî'nin bu dergide birçok makalesi çıktı. 1933 yılında Afganistan Kralı Nâdir Şah'ın, eğitim programlarına katkı sağlamaları için yaptığı davet sonunda Muhammed İkbâl ve Seyyid Re's Mahmûd ile birlikte bu ülkeye gitti. Batılılar'ın Hindistan İslâm tarihi hakkındaki olumsuz propagandaları ve okullarda okutulan kitaplardaki yanlış bilgiler yüzünden harekete geçti; arkadaşlarının katılımıyla 1934'te Hindistan tarihiyle ilgili kapsamlı bir yayın programı başlattı. On beş cilt olması planlanan eserin bir kısmı kendisi hayatta iken neşredildi.

Kasım 1940'ta İslâmî ilimlere katkısından dolayı Nedvî, Aligarh İslâm Üniversitesi tarafından fahri doktora pâyesi ile ödüllendirildi. Bopal Özerk Devleti'nin emîri Nevvâb Hamîdullah Han'ın isteğiyle Temmuz 1946'da Bopal başmüftülüğüne (kâ-dilkudât) ve Câmia Meşrifîyye (el-Câmiatü'l-Ahmediyye) başkanlığına tayin edildi. Hindistan Devleti'nin kurulup Bopal Özerk Devleti'nin Hindistan'a katılmasından sonra görevinden ayrılmak durumunda kaldı (Ekim 1949). Hindistan ve Pakistan adıyla iki ayrı devletin teşekkülü sürecinde müslümanların mâruz kaldığı sıkıntılardan büyük rahatsızlık duyan Nedvî, Hindistan hükümetinin ve arkadaşlarının ülkede kalması yönünde ısrarlı taleplerine rağmen 14 Haziran 1950'de Karaçi'ye gitti ve Pakistan'a yerleşmeye karar verdi. 1952'de İslâmî bir anayasa hazırlanması çalışmalarında hükümete yardımcı olmak görevi İdâre-i Ta'limât-ı İslâmî'nin başkanlığına getirildi. Ancak devlet erkânının tavırları sebebiyle burada umduğu çalışmayı yapamadı. Aynı heyette bulunan Mu-

hammed Hamîdullah da benzer rahatsızlığı yaşadı. Pakistan'da Cem'iyetü'l-ulemâ-i İslâm'da başkan, Pencap ve Karaçi üniversitelerinin akademik birimlerinde üye, ilmî ve sosyal kurumlarında yönetici olarak çeşitli görevler üstlenen Nedvî 22 Kasım 1953'te Karaçi'de vefat etti.

Nedvî'nin en önemli başarısı Dârülmü-sannifin'de gerçekleştirdiği çalışmalarıdır. Hint-İslâm kültür ve tarihi araştırmalarında öncülük yapan bu kurum çok sayıda eserin ortaya çıkmasına imkân hazırlamıştır. Şarkiyatçıların ve misyonerlerin İslâm aleyhindeki faaliyetleri hocası Şiblî gibi Nedvî'yi de üzmüştür ve eserlerinde bunun güçlü izlerini görmek mümkündür. Onun dikkate değer bir yönü de tasavvulla ilişkisidir. Hindistan ulemâsının önde gelenlerinden olan Çiştîyye tarikatı şeyhi Eşref Ali Tehânevî'ye Ağustos 1939'da intisap etmiş ve 22 Ekim 1942 tarihinde hilâfet almıştır. Aynı zamanda Hint alt kıtası eğitim tarihinde önemli bir yeri olan Nedvî, dinî eğitim veren her düzeydeki kurumun ıslahı ve programlarının geliştirilmesi için katkıda bulunmuştur. Dârülslâm-i Nedvetü'l-ulemâ, Câmia Milliyye İslâmiyye (Delhi), Aligarh İslâm Üniversitesi, Medrese-i Şemsü'l-hüdâ (Patna), Mahkeme-i Ta'limât (Utar Pradeş), Bopal medreseleri ve Afganistan'daki eğitim kurumları onun ıslah çalışmaları yaptığı başlıca yerlerdir. Ayrıca Muslim Educational Conference, Cem'iyet-i Ulemâ-i Hind, Encümen-i Himâyet-i İslâm (Lahor) gibi kuruluşlarla iş birliği yapmış ve faaliyetlerine destek vermiştir. Çeşitli zamanlarda kendisiyle birlikte bulunan Muhammed İkbâl 1933 tarihli bir mektubunda Nedvî'den övgü ile bahsetmekte, onun için "emîrül-ulemâ, reisül-Musannifin" sözlerini kullanmaktadır (Şems-i Tebrîz Hân, II, 481; Hâlid Bezmî, s. 856).

Nedvî'nin hayatı ve ilmî kişiliğiyle ilgili çok sayıda ilmî toplantı yapılmış, kitap ve makale yayımlanmıştır. Hakkında çıkan bazı kitaplar şunlardır: Gulâm Muhammed Haydarâbâdî, *Tezkire-i Süleymân* (Karaçi 1960); Şah Muinüddin Ahmed Nedvî, *Hayât-ı Süleymân: Ya'nî 'Allâme Seyyid Süleymân Nedvî ki Sevânihi-i Hayât aor 'İlmî ve 'Amelî Kârname* (A'zamgarh 1973); Seyyid Hâmîd Hüseyin, *'Allâme Seyyid Süleymân Nedvî key Tahkîkât-ı Elfâz-ı Urdû* (Lahor 1977); Abdülkavî Disnevî, *Yâdgâr-ı Süleymân* (Patna 1984); Seyyid Fahrül-Hasan, *'Allâme Seyyid Süleymân Nedvî key Siyâsi Hidmet* (baskı yeri yok, 1985 [Meclis-i Ulûm-i İslâmiyye]); Âfâk Siddîkî, *Evreng-i Süley-*

Seyyid Süleyman Nedvî'nin el yazısı

mân (Karaçi 1985); Muhammed Naîm Sıddîki Nedvî, *'Allâme Seyyid Süleymân Nedvî* (Leknev 1985); Seyyid Sabahaddin Abdurrahman, *Mevlânâ Seyyid Süleymân Nedvî key Teşânîf* (A'zamgarh 1988) ve *Seyyid Süleymân Nedvî key 'İlmî ve Siyâsi Hidmet per Ek Nazar* (A'zamgarh 2002); Seyyid Muhammed Hâşim, *Seyyid Süleymân Nedvî: Hayât aor Edebî Kârname* (Delhi 1995). Ayrıca birçok dergi Nedvî ile ilgili özel sayılar hazırlamıştır. Bunlardan *Ma'ârif'in* ve *Mecelle-i Riyâz'ın* (Karaçi, Mart 1954) özel sayıları ilk akla gelenlerdir. Nedvî hakkında 1-3 Aralık 1954 tarihinde Patna'da Bihâr Urdu Academy tarafından bir sempozyum gerçekleştirilmiş, 1984'te Aligarh İslâm Üniversitesi Urdu Department'da yapılan toplantının metinlerini Atîk Ahmed Sıddîki kitap haline getirmiştir (Aligarh 1985). Dârülslâm-i Nedvetü'l-ulemâ'nın yöneticilerinden Muhammed İmrân Han'ın düzenlemesiyle 4-6 Eylül 1985 tarihinde Bopal'daki Dârülslâm Tâcü'l-mesâcid'de gerçekleştirilen toplantının bildirimleri Mes'ûdurrahman Han Nedvî ve Muhammed Hassân Han Nedvî tarafından *Mu'tâlâ'a-i Süleymânî* adıyla yayımlanmıştır (Bopal 1986). 28 Kasım - 1 Aralık 1996 tarihinde Seyyid Selmân Nedvî'nin organizatörlüğünde A'zamgarh'taki Câmîatü'r-Reşâd'da yapılan toplantının geniş bir özeti

NEDVÎ, Seyyid Süleyman

A'zamgarh'ta çıkan *er-Reşâd* adlı derginin Aralık 1996 sayısında yer almıştır.

Eserleri. 1. *Sîretü'n-nebî* (I-VI, A'zamgarh 1918-1938; VII, Karaçi 1980; I-VII, Lahor 1987). İlk iki cildi Şibli Nu'mânî'ye, diğer ciltleri Nedvî'ye ait olan Urduca eser modern tarzda bir siyer kitabıdır. Bu çalışmada misyonerlerin ve Batılı yazarların itirazları dikkate alınmış ve bunlara cevap verilmiştir. Eserde bilhassa mücize, vahiy, nübüvvet gibi konular derinliğine işlenmiş ve orijinal bilgiler sunulmuştur (geniş tanıtımı için bk. Enver Mahmûd Hâlid, s. 535-598; M. Miyân Sıddîki, XXX/1-2 [1992], s. 291-306). Çalışmayı Ömer Rıza (Doğrul) Türkçe'ye çevirmiştir (*İslâm Tarihi: Asr-ı Saâdet*, I-V, İstanbul 1928).

Süleyman Nedvî'nin de aralarında bulunduğu bir heyetin yazdığı ve Ali Gence'lî'nin Urduca'dan Türkçe'ye çevirdiği, *Asr-ı Saâdet* adıyla meşhur on ciltlik eserin son beş cildi de Süleyman Nedvî'ye aittir (*Büyük İslâm Tarihi, Asr-ı Saâdet, Peygamberimizin Tebliğat ve Talimatı*, haz. Eşref Edib, Sebîlürreşâd Neşriyatı, İstanbul 1387/1967; bk. ASR-ı SAÂDET). 2. *Sîret-i Â'îşe*. 1910'da kaleme alınan eser Hz. Âişe hakkındaki sağlam bilgiler ihtiva eden ilk çalışmalardandır (A'zamgarh 1924; Karaçi 1927). Arapça'ya *Sîretü's-seyyide 'Â'îşe ümmi'l-mü'minîn* (Dımaşk-Beyrut 2003), İngilizce'ye *Hazrat Aisha Siddiqa: Life and Works of the Mother of the Believers* (trc. Syed Athar Husain, Patna 2001), Türkçe'ye *İslâm Tarihi: Asr-ı Saâdet V: Hz. Aişe* (trc. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1346/1928), ayrıca *Hazreti Aişe* (trc. Ahmet Karataş, İstanbul 2003) adıyla tercüme edilmiştir. 3. *Huṭabât-ı Madras* (A'zamgarh 1926; Lahor 1932, 1984). Amerikalı bir misyonerin Hz. İsâ'nın hayatına dair Madras Üniversitesi'nde verdiği Urduca konferansların büyük yankı uyandırması üzerine Madras'taki Cenûbî Hint İslâmî Ta'limî Encümen, Nedvî'den Resûl-i Ekrem'le ilgili konferanslar vermesini talep etmiş, Nedvî de Ekim-Kasım 1925 tarihinde sekiz konferans vermiştir. Konferans metinlerini ihtiva eden eser *er-Risâletü'l-Muhammediyye* ismiyle Arapça'ya (trc. M. Nâzım Nedvî, Cidde 1980), *Muhammad: The Ideal Prophet* (trc. Mohiuddin Ahmad, Leknev 1977; Lahor 1990) ve *Muhammad the Last Messenger, the Last Message* (trc. Syed Riazul Hassan, Dammam 1996) adıyla İngilizce'ye, Hz. Muhammed (sas) Hakkında Konferanslar adıyla Türkçe'ye (trc. Osman Keskiöğlü, Ankara 1972) çevrilmiştir. 4. *Arzû'l-Ḳur'ân* (I-II, A'zamgarh 1915-1918). Kur'ân-ı Ke-

rim'de geçen coğrafi mekânlar ve kavimler hakkında Urduca ilk çalışmalardandır. Nedvî bu eserini sîret projesinin bir parçası olarak göstermektedir (Şah Muñüddin Ahmed Nedvî, s. 192-193). Seyyid Muzaferüddin Nedvî'nin büyük ölçüde bu kitaptan faydalanarak *A Geographical History of the Qur'an* adıyla kaleme aldığı eser (Lahore 1968; Delhi 1985), Nedvî'ye nisbet edilerek *Kur'an-ı Kerim'de Kavimler ve Toplumlar: Ad Semud Medyen* ismiyle Türkçe'ye tercüme edilmiştir (trc. Abdullah Davudoğlu, İstanbul 2003). 5. *'Arab u Hind key Ta'alluḳât* (İlâhâbâd 1930, 1932; Karaçi 1976, 1987). 1929'da İlâhâbâd Hindustânî Akademi'nin talebi üzerine Nedvî'nin Arap ülkeleriyle Hindistan arasındaki dinî, ticarî ve ilmi ilişkilerin tarihi hakkında verdiği konferans metinlerinden oluşmaktadır. *Indo-Arab Relations: An English Rendering of Arab o Hind ke Ta'alluḳat* adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir (trc. M. Salahuddin, Haydarâbâd 1962). 6. *Ḥayât-ı İmâm Mâlik* (A'zamgarh 1940, 3. bs.; Lahor 1978). Biyografik bir çalışma olmakla birlikte hadis usulü ve tedviniyle birçok tâbiîn ve fukaha hakkında bilgiler ihtiva eden Urduca bir eserdir. 7. *'Ömer Ḥayyâm aor Us key Sevânih u Teşânif* (A'zamgarh 1933). Bu çalışma önce makale olarak yazılmış, bildiri şeklinde sunulmuş, daha sonra genişletilerek kitap haline getirilmiştir. 8. *'Arabôn ki Cehâzrânî* (A'zamgarh 1935). Bombay Islamic Research Association'un isteğiyle 1930 yılında Arap denizcilik tarihine dair verdiği dört konferansın metinlerini içeren eserde ilk Arap denizcileri ve onların icat ettiği denizcilik aletleri, ilk ulaştıkları coğrafyalar hakkında bilgi bulunmaktadır. *The Arab Navigation* adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir (trc. Syed Sabahuddin Abdur Rahman, Lahore 1966). 9. *Ḥayât-ı Şibli* (A'zamgarh 1943, 1970). Eser aynı zamanda XIX. yüzyıl Hindistan'ının ilim, kültür ve eğitim hayatı açısından da önemlidir. 10. *Hinduân ki 'İlmî ve Te'âlîmî Terakki meyn Müselmân Ḥükümânön ki Kôşışeyn* (Karaçi 1945). Hindular'ın ilim ve eğitim alanındaki gelişmelerinde müslüman hükümdarların gayretlerini anlatan eser *The Education of Hindus under Muslim Rule* ismiyle İngilizce'ye tercüme edilmiştir (trc. Shah Muinuddin Ahmad Nadvi, Karaçi 1963). 11. *Hilâfet aor Hindüstân* (A'zamgarh 1920). Osmanlı hilâfetini destekleme faaliyetleri esnasında yazılan eserde hilâfetin Hint müslümanları ve Hindistan için ifade ettiği anlam üzerinde durulmaktadır. 12. *Dünyâ-i İslâm aor*

Mes'ele-i Hilâfet (Bombay 1922). 13. *Ehl-i Sünnet ve'l-cemâ'at* (Karaçi 1975). 14. *Ḥavâtin-i İslâm ki Bahâdrî* (A'zamgarh, ts.; Lahor 1967). 1909'da *Nedve* dergisinde yayımlanan makalenin genişletilmiş şekli olup *Müslüman Kadınların Kahramanlıkları* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (trc. Ramazan Yıldız, İstanbul 1967). 15. *Rahmet-i 'Âlem* (A'zamgarh 1940, 1945). Çocuklar için yazılmış bir siyer kitabıdır. 16. *Dürüsül'-edeb* (A'zamgarh 1910). Arap dili hakkındaki eser Nedvî'nin ilk çalışmasıdır. 17. *Luḡât-i Cedide* (A'zamgarh 1937). Müellifin, Nedvetü'l-ulemâ'nın 1912 yılında Delhi'de yapılan, M. Reşid Rızâ'nın da hazır bulunduğu yıllık toplantısına sunduğu eser Arapça'ya giren yeni kelimeleri içeren bir sözlüktür. 18. *Yâd-ı Refteḡân* (A'zamgarh 1954; Karaçi 1983). Nedvî'nin 1914-1953 yılları arasında vefat eden bazı şahsiyetler hakkında kaleme aldığı yazılarını ihtiva eder. 19. *Berîd-i Fireng* (Karaçi 1952, 1997). 1920'de Hilâfet Heyeti üyesi olarak Avrupa ülkelerinde bulunduğu sırada Hindistan'daki tanınmış bazı kişilere yazdığı mektuplarından oluşur. 20. *Sefernâme-i Afḡânistân* (A'zamgarh, ts.). 1933'te Muhammed İkbâl ile birlikte Afgan Kralı Nâdir Şah'ın davetlisi olarak gittiği Afganistan'ın ilmi ve edebî durumu hakkında kaleme aldığı yazılardan derlenmiştir. 21. *Nuḳûş-i Süleymânî* (A'zamgarh 1939; Karaçi 1967). Nedvî'nin Urdu dili ve edebiyatıyla ilgili konuşmalarını, makalelerini ve bazı eserlere yazdığı sunuş yazılarını içermektedir. 22. *Maḳâlât-ı Süleymân*. Nedvî'nin Ma'ârif, *Nedve* ve *Hilâl* gibi dergilerde yayımladığı önemli makaleleri Seyyid Sabahaddin Abdurrahman (I, A'zamgarh 1966; I, Karaçi 1989) ve Şah Muñüddin Ahmed Nedvî (II-III, Karaçi 1989-1990) tarafından derlenmiştir. Eserin I. cildinde Hindistan'ın tarihi ve kültürü, II. cildinde hadis ve siyer, III. cildinde Kur'an ve tefsirle ilgili makaleler bulunmaktadır. 23. *Maḳâlât-ı Urdü-yı Mu'alâ* (nşr. Habîburrahman Han Şirvânî, Ali-garh 1934). 24. *Seyyid Süleymân Nedvî key Huṭût 'Abdülmâcid Deryâbâdî key Nâm* (Karaçi 1986). Abdülmâcid Deryâbâdî'ye yazılmış 372 mektubu ihtiva etmektedir. 25. *Mekâtîb-i Seyyid Süleymân Nedvî* (haz. Mes'ûd-ı Âlem Nedvî, Lahor 1953). 26. *Mezâmîn-i Süleymân Nedvî* (haz. Şefî' Ahmed, Patna, ts.).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-ḥavâtir*, VIII, 180; Khurshêd Kamal Aziz, "Khilâfat Conference Presidential Address by Sayyid Sulaiman Nadvi, 8 May 1926", *The Indian Khilâfat Movement*,

1915-1933: *A Documentary Record*, Karachi 1972, s. 311-312; Şems-i Tebrîz Hân, *Târîh-i Nedvetü'l-ülemâ*, Leknev 1984, II, 470, 475-477, 480-481, 484; Ebû'l-Hasan Ali Nedvî, *Pûrân-ı Çerâğ*, Leknev 1986, I, 43-45, 50; a.mlf., *Kârvân-ı Zindeğî*, Karacı, ts. (Meclis-i Neşriyyât-ı İslâm), VI, 328-333; Enver Mahmûd Hâlid, *Urdü Neşr meyn Sîret-i Resûl*, Lahor 1989, s. 535-598; Hâlid Bezmî, "Allâme Seyyid Süleymân Nedvî", *Bis Barey Müselmân* (haz. Abdürreşîd Erşed), Lahor 1990, s. 833, 843-845, 849-857; M. Naeem Qureshi, *Pan-Islam in British Indian Politics: A Study of the Khilafat Movement, 1918-1924*, Leiden 2002, s. 144, 145, 223, 280, 332, 352, 401, 471; Ziyâeddin Islâhî, "Âh! Fâzîl-ı Girâmî Daktr Muhammed Hâmidullah Rihlet Fermâ Geey", *Daktr Muhammed Hâmidullah* (haz. M. Râşid Şeyh), Faysalâbâd 2003, s. 265-266; Seyyid Sabahaddin Abdurrahman, "Sevânih-i Hâyât", *Ma'ârif* (Süleyman Number), LXXV/5, A'zamgarh 1955, s. 1, 4, 6-7, 28-29, 39-40; a.mlf., "Süleymân Nedvî", *UDMİ*, XI, 266-269; Ebû Zafer Nedvî, "Baçpan aor Tâlib-i 'İlmî key kuç Vâkfât", *Ma'ârif* (Süleyman Number), LXXV/5, s. 47-57; Şâh Muinüddin Ahmed Nedvî, "Hażretü'l-Üstâz Rahmetullâhi 'aleyh ki Dîni ve 'İlmî Hîdmât: Un ki Teşânif key Rôşnî meyn", a.e., s. 192-193; Abdülmâcid Deryâbâdî, "Nuğuş-ı Süleymânî Edeb ü İnşâ ki Kuç Çelekiyân", a.e., s. 229-244; M. Miyan Siddîki, "Urdü Zübân meyn Çend Ehem Kü-tüb-i Sîret", *Fikr o Nazar* (Sîret Number), XXX/1-2, İslâmâbâd 1992, s. 291-306; Muhammad Wasil Usmani, "Syed Suleman Nadvi in the Light of His Own Books", *Pakistan Library Bulletin*, XVII/3-4, Karachi 1986, s. 1-10; Zafarul-Islâm Khân, "Nadwi", *EP* (İng.), VII, 875-876.

AZMİ ÖZCAN

NEFÂSÜ'L-MEÂSİR

(نفائس المسائر)

Alâüddeve-i Kazvîni'nin
(ö. 998/1590'dan sonra)Farsça kaleme aldığı şairler tezkiresi
(bk. KAZVİNÎ, Alâüddeve).

NEFÂZ

(النفاذ)

Akin kurulmasıyla birlikte
derhal işlerlik kazanması anlamında
fıkah terimi

(bk. İCÂZET; MEVKUF).

NEFEHÂTÜ'L-ÜNS

(نفعات الأونس)

Abdurrahman-ı Câmî'nin
(ö. 898/1492)

sûfî tabakat kitabı.

Aslen bir Nakşibendî şeyhi olan İranlı mutasavvîf ve şair Abdurrahman-ı Câmî'nin 883 (1478) yılında Ali Şîr Nevâî'nin isteği üzerine kaleme aldığı Farsça eserin

tam adı *Nefehâtü'l-üns min hâzarâti'l-şuds*'tür. Eserin aslı, Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî'nin ilk sûfî tabakat kitaplarından olan *Tabakâtü's-şûfiyye*'sine dayanır. Hâce Abdullah-ı Herevî aynı adı taşıyan kitabını bu eseri tercüme edip yeni biyografiler ekleyerek oluşturmuş, Câmî de Farsça'nın Herat lehçesiyle yazıldığı için anlaşılması zor olan bu tercümeyle sadeleştirip kendi dönemine kadar yetişen sûflerin biyografisini de ekleyerek yeniden telif etmiştir. "Mukaddemât ve Usûl" başlığını taşıyan giriş bölümünden sonra Herevî'nin çağdaşı oldukları halde onun tarafından söz konusu edilmeyen sûflerin biyografilerini anlatarak eserine başlayan Câmî kendi zamanına kadar yaşamış olan sûflerin tamamını *Nefehât*'a almaya çalışmıştır. Esas itibarıyla Herevî'nin eserini takip etmekle beraber onun tevhid, mârifet, tasavvuf, hakikat gibi konularda yaptığı açıklamaları, dua ve münâcâtlarını esere almıştır.

Câmî, *Nefehâtü'l-üns*'ün giriş bölümünde sûflerin söz ve davranışlarının daha kolay anlaşılmasını sağlamak amacıyla velâyet, velî, mârifet, ârif, tasavvuf, mutasavvîf, melâmetî, âbid, zâhid, hâdim, fakir, meczup terimlerini, bunların arasındaki farkları, mucize, keramet, istidrâc kavramlarını açıklamış, bu bilgileri verirken Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'sinden, Hücvîrî'nin *Keşü'l-mahcûb*'undan, Şehâbeddin es-Sühreverdi'nin *'Avâritü'l-ma'ârif*'inden, İzzeddin el-Kâşî'nin *Mişbâhu'l-hidâye*'sinden, Fahreddin er-Râzî'nin *Meâtîhu'l-gayb*'ından, Müstağfirî'nin *Delâ'ilü'n-nübüvve*'sinden yararlanmıştır. Ferîdüddin Attâr'ın *Tezkiretü'l-evliyâ*' adlı kitabını kaynak olarak kullanmamıştır.

Sülemî, *Tabakât*'ında 103 sûfinin biyografisini beş bölüm halinde kronolojik sıraya göre anlatmış, Herevî bunlara 120 kadar sûfinin biyografisini eklemiştir. *Nefehâtü'l-üns*'te ise bu sayı 600'ü geçmektedir. Otuz dört âbid, zâhid ve ârif kadının biyografisinin verildiği son bölüm Sülemî'nin *Zikrû'n-nisveti'l-müte'abbidâti's-şûfiyye* isimli eserinden istifade edilerek yazılmıştır. Câmî sûfleri anlatırken kronolojik sırayı veya yaşadıkları bölgeleri esas almamış, tasavvufî hareketlere ve tarikatlara mensup olanları bir arada anlatmaya çalışmıştır. Böylece eser bir tür tasavvuf tarihi niteliği kazanmıştır.

Tasavvuf tarihi bakımından değerli olduğu kadar özellikle Türk ve İran kültürü bakımından da önemli olan *Nefehâtü'l-üns*'ü Ali Şîr Nevâî 170 kadar Türk ve Hint kökenli sûfinin biyografisini ekleyerek 901-

de (1495) *Nesâyimü'l-mahabbe min şemâyimi'l-fütüvve* adıyla Çağatay Türkçesi'ne tercüme etmiştir (nşr. Kemal Eraslan, İstanbul 1979). Eser, 927'de (1521) Lâmiî Çelebi tarafından *Fütûhu'l-mücâhidin li-tervîhi kulûbi'l-müşâhidin* ismiyle Anadolu Türkçesi'ne çevrilmiştir (İstanbul 1270, 1289, 1980). *Tercüme-i Nefehât* diye meşhur olan Lâmiî tercümesinin iki sadeleştirilmiş neşri bulunmaktadır (haz. Kâmil Candoğan – Sefer Malak, İstanbul 1971; haz. Süleyman Uludağ – Mustafa Kara, İstanbul 1995). İlk sadeleştirme eksik ve özensizdir. Câmî gibi Nakşibendî tarikatına mensup olan Lâmiî eserin giriş bölümünü genişletmiş, Nakşibendî şeyhleri hakkında Câmî'yi tamamlayan bilgiler vermiş, bazı tarikatlar, Zeyniler ve Halvetiler'e dair geniş bilgiler aktarmış, ayrıca Anadolu'da yetişen sûfleri esere ilâve etmiştir.

Nefehâtü'l-üns Tâceddin b. Zekeriyâ Osmânî Nakşibendî ile (Dârü'l-kütübü'l-Misriyye, nr. 9795) Zileli Ebû Leys Muharrem b. Muhammed tarafından Arapça'ya tercüme edilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1967). Abdülgafûr-ı Lârî ve Muhammed b. Mahmûd Dihdâr *Nefehât*'a birer hâşiye yazmıştır. Câmî'nin öğrencisi olan Lârî'nin hâşiyesi eserin Mahmûd Abidî tarafından yapılan neşrinde geniş ölçüde yer almaktadır. Derviş Ali Bûzcânî'nin *Reşehâtü'l-şuds fi şerhi Nefehâtü'l-üns* adlı şerhi Lârî'nin hâşiyesine tekmile mahiyetindedir. Silvestre de Sacy, *Nefehât*'ın giriş kısmını Fransızca'ya tercüme etmiştir (*Notice et extraits des Mms de la Bibliothèque Nationale*, XII/1 [Paris 1831], s. 287-438). Eser Jordi Quingles tarafından İspanyolca'ya çevrilmiştir (Palma de Mallorca 1987). *Nefehâtü'l-üns* birçok defa basılmışsa da (nşr. Nassau Lees; Kalküta 1859; Leknev 1905; Taşkent 1332; nşr. Mehdi Tevhîdî Pûr, Tahran 1336 hş.) ilmî neşri Mahmûd Abidî tarafından gerçekleştirilmiştir (Tahran 1370). Bu neşir gerek girişte verilen bilgiler (s. 1-72) gerekse açıklamalar (s. 637-931) ve fihristler (935-1214) itibarıyla önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Abidî, Abdurrahman-ı Câmî'yi Şîi veya Şîi temayüllü sûfî ve âriflere *Nefehâtü'l-üns*'te yer vermediği için tenkit etmiştir. Şâh Ni'metullâh-ı Vefî, Âzer-i Tûsî, Seyyid Muhammed Nurbahş, Şâh Kâsım Nurbahş, Safiyüddîn-i Erdebîlî, Sadreddîn-i Erdebîlî gibi mutasavvıfların eseride yer almasının sebebi bunların Şîi veya Şîi temayüllü olmasıdır. *Nefehâtü'l-üns* daha sonra yazılan bu tür birçok esere kaynak olmuş, özellikle Horasan, Mâverâünnehir,